

Değişen İnsan Değişen Çevre Algısı

Hanife Kutgi*

Modern dönemde değişen özne ve dünya algısıyla birlikte insanın çevreyle olan uyum ilişkisi öznenin tahakkümüne dayalı bir tavra bürünmüştür. Bu modernist düşünce ile irtibatlı olarak özellikle 20. yüzyılda sanayi alanında kendini gösteren gelişmelerle birlikte doğa, insan için kendi menfaatleri doğrultusunda kullanabileceği bir meta haline dönüşmüştür. Bu dönüşüm nedeniyle çevrenin tahribata uğraması sonucunda çevre krizi meydana gelmiş ve yaşanan bu krizle ilgili sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla 70'lerde çevre etiği alanı kurulmuştur.

Genel olarak çevre ile insan ilişkisinin mahiyeti ile ilgili tartışmaları ele alan çevre etiğinde bu ilişkiye dair iki temel yaklaşımdan söz edilebilmektedir (Cevizci, 2013, s. 122): İlk yaklaşım, insanı merkeze alarak doğaya insanın kendi menfaatleri doğrultusunda dilediği gibi hükmedebileceği düşüncesine dayalıdır. Buna göre yalnızca insan asli bir değere sahiptir ve kendisi dışındaki varlıklar insanın hizmetine sunulmuştur. Bu durumun karşıtı olarak görülebilecek olan ikinci yaklaşımda ise sadece insanoğlunun çıkarları doğrultusunda hareket edilemeyeceği ve doğanın araçsal olmayıp kendinde bir değere sahip olduğu düşüncesi hakimdir. Bu yazının amacı derinlemesine bir analiz sunmaktan ziyade

de son dönemde artış gösteren kalkınma planlarında çevreye dair söylemleri ve bununla ilgili yapılan yorumları görmeye çalışmaktır.

Bu minval üzere ilk bölümde, insan ve çevre arasındaki ilişkiye dair ileri sürülen görüşler ele alınıp değişen çevre algısı açıklanmaya çalışılacaktır. Bu düşünceler ışığında, ikinci kısımda ise Türkiye'nin ekonomik kalkınma süreci içerisindeki çevre politikası çeşitli örnekler çerçevesinde ele alınacaktır.

İnsan ve Çevre İlişkisi

Fizik kurallarının Tanrı'nın idaresine bağlı olduğu düşünülen ilk çağlarda, dünya merkezli evrende hakim olan "tabiat ana" motifi, doğanın insanı besleyen, büyüten bir figür olarak korunmasını sağlamış ve onun sömürülmesine engel olmuştur (Önder, 2003, s. 20). Modernizme kadar insanla konuştuğu düşünülen kozmos ta doğa üst düzey bir hakikati sembolize eden kutsal bir alan olarak görülmüştür (Nasr, 1988, s 18). Doğanın kendinde bir değer olarak görülmesi neticesinde onun gücü ve yüceliği karşısında insanda bir acziyet ve hayranlık hakimdir. Fakat diğer yandan Descartes'in cogito ergo sum (düşünüyorum o halde varım) ile bütün bir varlığı öznenen hareketle kesinliğe kavuşturan

*Hanife Kutgi, 29 Mayıs Üniversitesi, Felsefe Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

İLEM Blog, İLEM bünyesinde ve çevresinde gerçekleşen konferans, sempozyum ve benzeri ilmi faaliyetler ile kültürel etkinliklerin bir deneme, değerlendirme veya araştırma yazısı olarak yayınlanacağı mecra olarak faaliyet göstermektedir.

yaklaşımı özne merkezli modernist düşünceyi doğurmuş ve bu modernist tavır özne ile varlık alemi arasında bir uçuruma neden olmuştur.

Toki Konutları, Bursa / Erdak Yavuzak

Fichte'nin "Beni kaldırırsanız bütün bir dünyayı kaldırmış olursunuz" mealindeki sözüyle özetlenebilecek olan, insanı varlığın temellendiği bir zemin olarak gören düşünce nedeniyle çevre insanın hizmetine sunulmuş bir meta olarak algılanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla modernizme kadar hakim olan insanla çevre arasındaki uyumun özne merkezli tavır ve bu düşünceden beslenen teknik gelişmelerle bozulduğu ifade edilebilir. Doğa, Tanrı ile insan arasında aracı ve ilahi bir sembol olarak asli bir konuma sahipken modern düşünceyle birlikte Tanrı, insan ve doğa

arasındaki bütünlük parçalanarak, doğa mekanik bir yapıya ve fiziksel bir nesneye dönüşmüştür (Önder, 2003, s. 23). İnsanın kendisine duyduğu güvenin artmasıyla akıl, kozmik düzenin dokusu içinde çevresini yakarak ilerleyen bir ateş halini almış ve bu süreç içinde kendisini de tehdit etmeye başlamıştır (Nasr, 1988, s. 17). Bu açıdan Batı sanayi dünyasının, öncesinde hayal dahi edilemeyecek büyük bir refah düzeyine ulaşırken esasında diğer yandan kendi kuyusunu kazmakta olduğu söylenebilir (Kovel, 2005, s. 20).

20. yüzyılda doğanın sanayi üretimi için bir hammadde gibi görülmesi sonucunda hava, su, toprak gibi alanların kirlenmesiyle çevre büyük bir tahribata uğramış ve ekolojik denge bozulmaya başlamıştır. 70'li yıllara gelindiğinde meydana gelen bu tahribata ilişkin baş gösteren farkındalık sayesinde çevre sorunlarının çözümüne yönelik bir çaba doğmuştur. Dünya ekolojisinin bütünlüğünün bozulduğuna dair kaygıların artması yeni bir politikanın doğmasını sağlayarak 22 Nisan 1970'de ilk defa "Dünya Günü" ilan edilmiş ve bu tarihten itibaren her yıl 22 Nisan'da çevrenin korunması ve geliştirilmesi çağrısı yapılmıştır. 20. yüzyılın başlarından itibaren çeşitli etik kuramlarının ortaya çıkmasıyla birlikte, yaşanan çevre sorunlarına kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla genel olarak insanın kendisi dışındaki dünyayla nasıl ilişkide bulunması gerektiğini inceleyen çevre etiği müstakil bir alan haline gelmiştir (Yağanak ve Önkal, 2005, s. 590). Çevre etiğinde insan ve çevre arasındaki irtibat hususunda tartışılan esas mesele insan dışındaki varlıkların ahlaki bakımdan değer taşıyıp taşımadıkları ya da başka bir ifadeyle,

çevrenin insana ahlaki bir sorumluluk yükleyip yüklemeyeceği sorundur. Bu hususta Sokrates, Aristoteles, Aquinas ve Kant gibi ahlaki değerlere sahip olmayı yalnızca insanla sınırlayan filozoflar bulunmakla beraber, tüm canlı varlıkların aynı yaşama ve gelişme haklarına sahip olduklarını belirten biyoküresel bir eşitlikçi öğreti olan derin ekoloji düşüncesini savunan düşünürler de söz konusudur (Brennan, 2005, s. 596). Derin ekolojinin temel vurgusu, bütün canlı varlıkların daha geniş biyolojik veya ekolojik toplulukların üyesi oldukları ve bireysel ihtiyaçların, projelerin bu genel bütünün iyiliğine göre ele alınması gerektiğidir (Brennan, 2005, s. 596).

İnsan ve çevre arasındaki ilişkiye dair hakim olan görüşleri ise genel olarak iki kısımda toplamak mümkündür (Cevizci, 2013, s. 122): İlk yaklaşım, insanı merkeze alarak doğaya insanın kendi menfaatleri doğrultusunda dilediği gibi hükmedebileceği düşüncesine dayalıdır. Buna göre yalnızca insan asli bir değere sahip olup kendisi dışındaki varlıklar onun hizmetine sunulmuştur. Bu durumun karşıtı olarak görülebilecek olan ikinci yaklaşımda ise sadece insanoğlunun çıkarları doğrultusunda hareket edilemeyeceği ve doğanın araçsal olmayıp kendinde bir değere sahip olduğu düşüncesi hakimdir. İnsanla çevre arasında doğrudan ahlaki bir ilişki olduğunu düşünmeyen, insanı ahlaki değer gösterilmeye layık tek varlık olarak gören insan merkezli düşünceye göre çevreye karşı davranışın nasıl olacağı ya da olması gerektiği fikri esas itibarıyla insanın çıkarlarına göre cevaplanır (Jardins, 2005, s. 198). Başka bir deyişle, insan merkezli düşüncede çevreye yönelik tavırda insanın men-

faati veya iyiliği söz konusudur. Dolayısıyla, insan merkezli düşüncede de çevrenin korunması söz konusu olmakla birlikte bu durum doğanın kendinde bir değere sahip olmasından değil, doğada meydana gelecek herhangi bir tahribatın insana dönük muhtemel zararından ileri gelmektedir. Diğer yandan çevreyi insan için değil, onu her türlü insani eylemden uzak tutup doğal haliyle el değmemiş olarak bırakmak niyetiyle korumak için korumayı amaçlayan bir düşünce söz konusudur. Bu düşünce iki nedene dayanır; ilk olarak doğayı kendi halinde bırakmak insan çıkarları için de uygundur, diğer yandan doğanın kendi başına özsel bir değeri söz konusudur ve bu yüzden o yalnızca insanın menfaatleri için değil, sahip olduğu bu asli değer için korunmalıdır (Jardins, 2005, s. 109). Dolayısıyla çevreye dair korumacı yaklaşımlarda yekpare bir görüş olmadığı, insan veya çevre merkezli olsun, koruma düşüncelerinin farklılık gösterdiği söylenebilir.

Bir Müzmin Handikap: Ekonomik Kalkınma ve Çevrenin Tahribatı

Sanayi alanındaki gelişmelere paralel olarak çevredeki tahribatın artması bu iki alanın çatışma halinde olmasının zorunlu olup olmadığını sorgulamamızı gerekli kılar. Ekonomik kalkınma için yapılan girişimler daima çevrenin tahrip edilmesiyle mi sonuçlanır? Soruyu tersinden soracak olursak, çevreye zarar vermeyen bir ekonomik kalkınma girişimi söz konusu mudur? 70'li yıllarda çevre sorunlarına yönelik farkındalığın artmasına paralel olarak getirilen çözüm önerilerinden biri olan "çevreyi dışlamayan kalkın-

ma” yaklaşımı esas itibariyle ekonomik gelişme ile sağlıklı çevre oluşturma ve koruma amaçlarının çelişen hedefler olmadığını ileri sürer (Keleş ve Hamamcı, 1993, s. 140). Çevreyi dışlamayan kalkınma stratejisi ile ulaşılmak istenen amaç, toplumsal ve ekonomik gelişme hedefleriyle çevrenin korunmasının uyumunu sağlamaktır. Fakat diğer yandan çevreyi dışlamayan kalkınma düşüncesinde doğa ve çevrenin ekonomik kalkınma için korunması gerektiğini savunanlar da söz konusudur. Bu durumda belki de sorgulanması gereken husus, ekonomik çıkarları hedef alan bir düşünce sistemi içerisinde çevrenin korunmasının ne kadar mümkün olduğudur. Başka bir ifadeyle, tüketimi esas alan kapitalist sistemlerde sistemin mevcut yapısı çevrenin korunmasına ne ölçüde müsaade etmekte veya çevreyi ne ölçüde koruyabilmektedir? Esasında çevre krizinin arka planında tek başına sanayileşme ve kentleşmenin ya da bilimdeki ilerlemenin yer aldığını söylemek doğru değildir; bilakis ekolojik sorunlara neden olan şey yaşanan bu gelişmeler değil, bu gelişmelerin ardında bulunan fikriyattır (Önder, 2003, s. 16). Bölümün başında da ifade edildiği gibi çevrenin bir sorun haline gelmesinde etkili olan sebebin modernitenin oluşumunu hazırlayan ve bilimsel devrimle ortaya çıkan mekanik evren paradigması olduğu göz ardı edilmemelidir (Aslanoğlu, 1994, s. 39). Bu açıdan çevre meselesini etik düzlemde konuşurken esas alınması gereken nokta yalnızca teknik alandaki ilerlemeler değil, soruna yol açan mevcut sistemlerin ardındaki düşünsel yapı olmalıdır.

Az önce sorduğumuz, çevreyi korumanın ekonomik kalkınma hedefleri ve kapitalist sistemlerle daima çatışma içinde olup olmayacağı sorusunu bu bağlamda tekrar yorumlamaya çalışabiliriz. Bu konuda iki görüş öne sürülür (Keleş ve Hamamcı, 1993, s. 141); ilk görüşe göre çevre sorunu kapitalist sistemlerde de sosyalist sistemlerde de aynı niteliktedir, yani her iki sistem de doğaya aynı derecede zarar vermektedir. Buna katılmayan ikinci görüş ise, tüketime dayalı kapitalist sistemlerin çevre sorunlarının nedenlerinin başında geldiğine ve bunun yanında kapitalist sistemin düşünce yapısının çevre sorunlarına karşı kalıcı çözüm bulmasına engel teşkil ettiğine dayanır. Çünkü kapitalist sistemlerde hakim olan kazanç güdüsü, toplumsal sorumluluk duygusunu ikinci plana atmaktadır. Toplumun azınlığı için zenginliği, çoğunluk için de sefaleti ifade eden kapitalist sistemin iç mantığındaki büyüme hedefi tedavi edilmediği takdirde bütün insan türünün yok olmasına neden olacak olan “kanseri bir büyüme” olarak görülür (Kovel, 2005, s. 22). Dolayısıyla sistemin içinde kalarak, sistemin kendi mantığı dahilinde bahsi geçen sorunlar için kayda değer bir çözümün bulunamayacağı düşünülmektedir. Zira bu konuda yapılan şeylerin sistemin ekolojik krizle açıkça yüzleşmesini sağlamak yerine, doğaya özen gösterilmesiyle ilgili söylemlerde bulunmak ve hükümetlerin yapması gerekenleri belirlemekten ibaret olduğu, bu yüzden uygulamada herhangi bir değişiklik olmayacağı ve doğanın harap olmaya devam edeceği ifade edilmektedir (Kovel, 2005, s. 39). Bu bilgiler ışığında mevcut düzen içerisinde Türkiye’de ekonomik kalkınma ile çevreye dönük hassasiyetin aynı oranda ilerlediği söylenebilir mi?

Altın Arama Çalışmaları / Ovacık Madeni

Türkiye ve Çevre Politikası

Ekonomi ve sanayi alanındaki gelişmelerle birlikte Türkiye’de çevre sorunlarında da bir artış görüldüğü sıklıkla yapılan bir yorum ve eleştiri olarak karşımıza çıkar. Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 2014 yılında hazırladığı rapora göre belirtilen çevre sorunları şu şekilde özetlenebilir (Türkiye’nin çevre sorunları ve öncelikleri değerlendirme raporu, 2014, s. 7-9): Atıkların karışmasına bağlı olarak su kirliliği, evsel ısınma, trafik, termik santral ve imalat sanayiden kaynaklanan hava kirliliği, kentleşmenin artmasıyla irtibatlı olarak yeşil alanların azalması ve toprak kirliliği. Her ne kadar Türkiye’de ekonomik kalkınma için atılan adımlarda çevrenin zarar görmesi hükümete yönelik eleştirilere neden olsa da çevreye verilen zarar konusunu sadece Ak Parti dönemiyle sınırlı tutmanın haksız bir yorum olduğu ifade edilebilir. Esasında 12 Eylül Darbesinden sonra kıyıların turizme açılması gibi örneklerle bu kötü gidişatın temelini önceki hükümetler tarafından atılmış olduğu görülebilir (Duru, 2015, s. 2). Diğer yandan Türkiye’de ekonomik kalkınma amacıyla yatay ve dikey olarak yapılan inşalarda özellikle son dönemde gözle görülür bir artış söz konusudur. Hava alanı,

köprü, hidroelektrik ve termik santral, alışveriş merkezi gibi ülkenin faydasına ve geleceğine dönük birer yatırım olduğu düşünülen ve bu amaç doğrultusunda inşa edilen bu yapıların çevreye zarar verilmeden kurulduğunu söylemek oldukça güçtür. Bu hususu birkaç örnek üzerinden değerlendirebiliriz.

Geçtiğimiz yıl Manisa’nın Soma ilçesi Yırca köyünde termik santral inşa etmek isteyen firmanın santralin kurulmasının planlandığı alandaki zeytin ağaçlarını kesmesine karşı köylüler direniş göstermişlerdir. Bu karşı çıkışa rağmen, aralarında 2 asırlık ağaçların da bulunduğu 6 bin zeytin ağacı alandan sökülüştür. (Yırca’da 6 bin zeytin ağacı kesildi, 2014). Bu olaydan sonra danıştayın yürütmeyi durdurma kararı alması üzerine firma santrali kurmak üzere başka bir alan için bakanlığa izin başvurusunda bulunmuştur (Kolin firması Soma’da termik santral için yeni yer buldu, 2015). Danıştay her ne kadar yürütmeyi durdurma kararı olsa da köylülerin “evlat” olarak gördükleri binlerce ağacın rıza alınmadan göz göre göre kolayca kesilebiliyor olması ve buna rağmen şirketin başka bir arazi için başvurusunun kabul edilebilme ihtimali Türkiye’deki çevre yasalarını, ekonomi ile ekoloji arasında kurulan dengede hangi tarafın ağır bastığını sorgulamamıza neden olmaktadır. Benzer şekilde Artvin’de Bulanık deresi üzerine inşa edilmesi planlanan hidroelektrik santraline köylüler karşı çıkmış ve derenin hayvanları sulamak için kullanıldığını, santralin yapılması durumunda işlerinin ellerinden alınacağını ve köyü terk edip mülteci olmak durumunda kalacaklarını ifade etmişlerdir (Artvin Akarsu köylüleri HES’e direniyor, 2016). Aynı şekilde Artvin Cerrattepe’de yapılması

planlanan madencilik faaliyeti Yeşil Artvin Derneği öncülüğünde günlerce protesto edilmiş ve halk polis müdahalesine maruz kalmıştır (Artvin Cerrattepe’de protestoculara müdahale, 2016). Gelen tepkiler üzerine madencilik faaliyetinin hukuki süreç tamamlanana kadar durdurulması kararına varılmıştır. Artvin’den ilgili bir heyetle görüşen dönemin başbakanı Ahmet Davutoğlu’nun konuyla ilgili olarak yaptığı “Zengin maden kaynaklarını değerlendirmek de çevreyi korumak da asli görevlerimizdir. İster çevreci olalım, ister enerji kaynaklarını kullanmayı öngören bir yaklaşım içinde olalım” açıklamaları çevreyi dışlamayan ve çevre ile ekonomi dengesinin sağlanması gerekliliğini vurgulayan bir söylem olarak değerlendirilebilir (Cerrattepe’de maden faaliyetleri durduruldu, 2016). Doğal dokunun zarar görmemesi için bütün tedbirlerin alınacağını belirten Davutoğlu, açılacak yolun ağaçların kesilmesine neden olmaması için taşımacılığın teleferikle yapılacağını belirtmiştir.

2016 Nisan ayında Adana Tufanbeyli Termik Santrali’nin açılışında konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise, “Bizdeki bazı çevrecilerin kömür, hidroelektrik ve nükleer santraller karşıtı eylemleri hiçbirimizi yanıltmasın. Bunlara çok fazla kulak asmaya da gerek yok. Gereğini yapmak durumundayız. Benim için asıl olan milletin, ülkemizin menfaatidir. Bunun karşısına dikilenlerin hepsi teferruttur, bunu bir kenara koyalım. Köprü yaparsın, baraj yaparsın, her şeye bunlar karşı çıkarlar. Ağaç dikersen karşı çıkarlar. Hepsinin karşısındalar. ... Bildiğiniz gibi bu tür yatırımlarda birçok ‘İstemezük’ diyenler çıkar fakat bunların üzerine üzerine gitmek sure-

tiyle onlara bunu kabul ettirmek durumundayız, tüm milletimizin menfaati, çıkarı için, ülkemizin menfaati, çıkarı için” açıklamasını yapmıştır (Erdoğan: Ne Dolmabahçe mutabakatı? 2016).

Esasında çevreye zarar verilmesini istemeyen ve bu yüzden bu tarz yapılara karşı çıkan insanlar, doğadaki tahribatın onları da etkileyeceği düşüncesiyle endişe ederken hali hazırda yine kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Başka bir ifadeyle, yapılacak olan santral ve benzeri yapılar neticesinde ülkenin ve dolayısıyla vatandaşlarının ekonomik kalkınmasının yanında çevreye verilen zarar, menfaati düşünülen insanları etkileyecek ve kendi çıkarları için yapılan şey, bir noktada kendileri ve gelecekteki insanlar için zarara dönüşecektir. Bu açıdan bahse konu zararlar karşılık istemeyen insanların karşı çıkışları, göz ardı edilmesi gereken bir teferruat olarak nitelendirilmemelidir. Bu düşüncelerde çevreye verilen zarar bir noktada insana geri döneceği yani ona zarar vereceği düşüncesi nedeniyle eleştirilirken insan merkezli bir yaklaşım ağır basmış olmaktadır. Fakat esasında insana dönük zararı olsun veya olmasın, insanın kalkınma amaçlı girişimleri içinde kendinde değere sahip bir varlık olarak doğaya ne ölçüde müdahale edileceği meselesi üzerinde daha fazla durulması gereken bir tartışma konusudur.

Söz konusu örneklerde yapılacak inşalara karşı çıkan yerel insanların bu karşı çıkışlarının ardında çevreci bir hassasiyetten çok kendi yaşam ortamlarının bozulması ve geçim olanaklarının zayıflamasından duyulan bir endişe ile “arka bahçemde olmasın” düşüncesinin bulunduğu

ifade edilmektedir. (Duru, 2013, s. 7). Dolayısıyla yapılan bu yoruma göre yerel halkın tepkilerini çevreci bir hareket olarak değerlendirmek doğru olmayacaksa da bu durum çevreyi koruma çabasının yadsınmasını gerektirmemektedir. Ele alınması gereken bir diğer husus, ülkenin ekonomik anlamda gelişmesi için yapılan faaliyetlerin ülke vatandaşlarının ne kadarı için menfaat sağladığıyla ilgilidir. Yapısı gereği büyüme ve kalkınmanın belli bir kesimin çıkar elde etmesini sağlarken, göz ardı edilemeyecek boyuttaki diğer kısmın sefaletinin daha da artması anlamına geldiği kapitalist sistem içinde kalındığı müddetçe bahsedilen ekonomik çıkarın herkes için eşit ölçüde sağlanıp sağlanamayacağı akıllarda soru işaretleri bırakır.

Türkiye'nin çevre politikasıyla ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer husus çevre yasalarıdır. Türkiye'de kentsel ve çevresel koruma yasaları karmaşık bir yapı sergiler. Sanayi, kentleşme, turizm, ulaşım, savaş gibi insan etkinliklerinin yok edemediği, bugüne kadar bozulmadan gelebilen doğal ya da tarihsel miras olarak ifade edilerek korunan alanlar için temel bir yasa bulunmamakla birlikte ilgili hükümler de farklı sözleşmeler içinde dağılmış halde yer almakta ve hükümlerin sonuna eklenen "ancak kamu yararı açısından gerekli olan enerji, madencilik, petrol arama faaliyetleri için..." ibarelerinin, yapılacak yatırım ve girişimler hususunda engelleri aşmanın kolay bir yöntemi olduğu ifade edilmektedir (Duru, 2015, s. 1-5).

İnşa edilmesi planlanan yapıların uygulamaya konulabilmesi için çevresel etki değerlendir-

mesinden olumlu olarak geçmesi gerekmekte ve bu değerlendirmeden geçemeyen projelerin yapımına izin verilmemektedir. Çevresel etki değerlendirmesi, "gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar" olarak tanımlanır (ÇED uygulamaları, t.y.).

Ekonomi ile ekoloji arasındaki dengenin korunması noktasında iyi bir kontrol mekanizması sağlayacağı düşünülen bu değerlendirme yönetmeliği, 1993 yılından bu güne 17 kez değiştirilmiş, 2012 yılına kadar yalnızca 32 proje bu süreçten olumsuz yanıt almış, 2014 yılında yapılan değişiklik ile projelerin incelenme süreci kolaylaştırılarak gündemdeki yatırım alanları çevresel değerlendirme sürecinin dışına çıkarılmıştır (Duru, 2014, s. 1). Çevresel etki değerlendirme yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin değerlendirme sürecinin işleyişi ile ilgili kuralları kolaylaştırdığı ve son dönemde ÇED'in yatırımların önünde aşılması gereken bir engelden ziyade deyim yerindeyse bir tür formalite olarak bulunduğu yapılan yorumlar arasındadır. Buna göre kontrol mekanizmasının bu durumu çevreye zarar verecek uygulamaların hayata geçirilmesini de kolaylaştırmış olmaktadır.

Sonuç

İnsan düşünen bir varlık olarak alemde yaşayan canlılar arasında en yücesi olarak görülebilecekse de bu, onun dışında kalan varlıkların insanın isteği doğrultusunda dilediği gibi kullanılabilmesi anlamına gelmemektedir. Bu düşünceden hareketle, modernizmden önce insanın dünyayla kurduğu uyum ilişkisi ve çevreye gösterilen ihtimam hatırlanarak ilerleme fikriyle yapılacak her türlü girişimde ekonomi ile ekoloji dengesinin akli selim bir şekilde kurulması gerekir. Türkiye'nin bu hususta yapması gereken belki de en önemli şey, yeni bir düzenleme ile çevre yasalarını sıkı bir kontrol mekanizması haline getirmektir. Bu minval üzere çevreyle ilgili hassasiyet, gelişmişliğe ve kalkınmaya karşı çıkan bir söylem olarak değil, gelecek nesillerin emaneti olan dünyanın yaşanılabilir bir yer olmaktan çıkarmaması için bir uğraş olarak görülmelidir. Ekonomik çıkar ve gelişme hedeflenirken doğanın göz ardı edildiği özne merkezli modernist fikriyatın önüne geçecek bir düşünce ve uygulamanın esas alınması bu hususta atılacak en temel adımı teşkil eder.

Kaynakça

- Brennan, A. (2005). "Çevre Etiği", Felsefe ansiklopedisi. (A. Cevizci, ed.). (Ö. Balkız, çev.). Ankara: Babil Yayınları. cilt: 3. 595-598
- Cevizci, A. (2013). Uygulamalı etik. İstanbul: Say Yayınları
- Duru, B. (2013). Türkiye'de yeşiller hareketinin 'sürdürülebilirliği'. Nisan 30, 2016 tarihinde <http://ankara.academia.edu/BulentDuru> adresinden alındı
- Duru, B. (2014). Yeni ÇED yönetmeliğinin anlamı. Mayıs 1, 2016 tarihinde <http://ankara.academia.edu/BulentDuru> adresinden alındı
- Duru, B. (2015). AKP döneminde doğal ve kültürel varlıklar. Nisan 30, 2016 tarihinde <http://bianet.org/biamag/kent/164895-akp-doneminde-dogal-ve-kulturel-varliklar> adresinden alındı
- Jardins, J. R. D. (2006). Çevre etiği. (R. Keleş, çev.). Ankara: İmge Kitabevi
- Keleş, R., Hamamcı, C. (1993). Çevre bilimi. Ankara: İmge Kitabevi
- Kovel, J. (2005). Doğanın düşmanı: kapitalizmin sonu mu, dünyanın sonu mu?. (G. Koca, çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- Nasr, S. H. (1988). İnsan ve tabiat. (N. Avcı, çev.). 2. baskı. İstanbul: İşaret Yayınları
- Önder, T. (2003). Ekoloji, toplum ve siyaset. Ankara: Odak Yayınevi
- Yağanak, E., Önkal, G. (2005). "Çevre Etiği". Felsefe ansiklopedisi. (A. Cevizci, ed.). Ankara: Babil Yayınları. cilt: 3. 589-595

Artvin Akarsu köylüleri HES'e direniyor. (2016, Mart 28). Nisan 30, 2016 tarihinde <http://ile-rihaber.org/icerik/artvin-akarsu-koyluleri-he-se-direniyor-52548.html> adresinden alındı

Artvin Cerrattepe'de protestoculara müdahale. (2016, Şubat 16). Nisan 30, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/artvin-cerattepe-de-protestoculara-mudahale> adresinden alındı

Cerrattepe'de maden faaliyetleri durduruldu. (2016, Şubat 24). Nisan 30, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cerattepe-de-maden-faaliyetleri-durduruldu> adresinden alındı

ÇED uygulamaları. (t.y.). Mayıs 1, 2016 tarihinde <http://www.csb.gov.tr/gm/ced/index.php?Sayfa=sayfaicerik&IcId=673> adresinden alındı

Erdoğan: Ne Dolmabahçe mutabakatı?. (2016, Nisan 25). Nisan 30, 2016 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-ne-dolmabahce-mutabakati> adresinden alındı

Kolin firması Soma'da termik santral için yeni yer buldu. (2015, Haziran 11). Nisan 30, 2016 tarihinde <http://www.cnnturk.com/turkiye/kolin-firmasi-somada-termik-santral-icin-yeni-yer-buldu> adresinden alındı

Türkiye'nin çevre sorunları ve öncelikleri değerlendirme raporu. (2014). Nisan 30, 2016 tarihinde https://www.csb.gov.tr/db/ced/editedosya/cevre_sorun_2014.pdf adresinden alındı

Yırca'da 6 bin zeytin ağacı kesildi. (2014, Kasım 7). Nisan 30, 2016 tarihinde <http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/zeytin-agaclarini-bekleyenlere-ozel-guvenlik-mudahalesi> adresinden alındı